

Економічні ідеї християнства: витоки, розвиток, проблеми

У статті «Економічні ідеї християнства: витоки, розвиток, проблеми» досліджено християнсько-теологічні джерела сучасної економічної системи, здійснено оцінку динаміки та генезису основних економічних дефініцій (багатство, гроші, бідність, власність, податки, прибуток та ін.) у контексті християнського віровчення, проведено ряд змістовних зіставлень цих економічних категорій, оцінено зв'язок концепції сучасної економіки з основними джерелами християнського віровчення

Економічна історія людської цивілізації є тривалим, цікавим та багатовимірним явищем що сягає своїм корінням сивої давнини; охоплює, поєднує та розділяє історії цілих народів та континентів, епохи, культури та нації. Сучасна економіка ринкового типу є незаперечним результатом багатотисячолітнього синтезу досвіду цілих народів і їх цивілізаційних осередків. У формування сучасної парадигми економічної моделі суспільства ринкового типу зробили свій внесок суспільні поведінкові норми, громадсько-політичні рухи та об'єднання, етика, мораль, культура, традиції народів, їхня ментальність, їх вірування та етнонаціональні особливості і т. ін.

Більшість генеративних аспектів, що визначають обличчя сучасної економіки у науковій літературі доволі глибоко і структуровано досліджено. Це зумовлено наявністю загалом ясної системи корелятивних зв'язків між, скажімо, сучасною економічною наукою та емпіричними чинниками, що зумовили її розвиток. Проте, залишається ряд принципово важливих, але погано досліджених проблем взаємних зв'язків між економікою капіталу, як найбільш домінантною економічною системою сучасності і релігійними аспектами людського життя. В історії економічної науки загалом є немало спроб пов'язати економічну концепцію розвитку людства з певними релігійними віровченнями. Так логіка пошуку взаємного зв'язку філософії економіки та релігійних поглядів людської спільноти видається цілком

мотивованою. Адже усі сфери розвитку людської цивілізації постійно перебувають у системі, не завжди простих і очевидних, взаємних зв'язків та впливів.

Предметність та актуальність наукового інтересу до згаданих вище проблем обумовлена, особливо на теренах колишнього СРСР, цікавою обставиною. Адже проблеми релігії та науки погано між собою пов'язувалися через присутність ідеологічних та політичних штампів, що фактично закривало доступ до аналітичної оцінки взаємного зв'язку релігій та принципів сучасної економіки. Предметом нашого наукового інтересу є християнство як домінуюча на теренах майже усього панєвропейського простору релігія. Власне європейська цивілізація протягом практично двох тисяч років вважається саме християнською цивілізацією. Мабуть можна погодитися з тим, що «вплив християнства на формування європейських націй, держав та спільноти в цілому важко переоцінити, - система освіти, засади правового устрою, культура та мистецтво, морально-етичні норми, наука, державний устрій та загальні засади суспільного співіснування, - всі вказані досягнення європейської цивілізації беруть свій початок у християнському вченні»[2]. Ця обставина дозволяє зробити цілком логічне припущення, про те, що передусім християнська релігійна традиція зробила найбільший внесок у формування ціннісної системи пріоритетів сучасної європейської та національних економік. Побудова ефективної національної економічної системи в Україні повинна містити акцентований соціальний вектор. Здійснення динамічних інституційних реформ має базуватися на певних морально-етичних, філософських та теологічних засадах, носієм яких у суспільстві є насамперед християнська церква.

Показово, що і Церква також пробує не без успіхів залишатися актуальною у напрямку пошуку глибокого зв'язку економіки та релігії. Проте, при цьому вона діаметрально зміщує акценти своїх пошуків, взаємно міняючи місцями духовне та економічне, що цілком логічно з позиції функцій та місця самої Церкви: «. . . церква спроможна запропонувати якщо не певну економічну теорію . . . то, принаймні, якусь систему критеріїв розвитку господарської моделі, домінуючої в суспільстві, – з урахуванням сотеріологічних перспектив

людства, що є предметом не тільки богослов'я, але і практичної діяльності Церкви в світі»[9].

Завдання даної статті полягає в тому, щоб розглянути взаємний зв'язок економіки та християнської релігії через призму таких економічних категорій як «багатство», «гроші», «бідність», «прибуток», «власність», «податки» і т. ін.

Розвиток економічних ідей у святому Письмі відбувався протягом тривалого періоду часу. При цьому ставлення до певних економічних проблем та категорій, що їх позначають, мало неоднозначну динаміку. Крім того, канонічні джерела часто розходяться з апокрифальними, тобто таким, що не включені у Святе Письмо а окремі теологи та богослови одні і ті ж самі частини Святого Письма, що стосуються різних соціально-економічних проблем, трактують по-різному.

Проблеми трактування економічних ідей християнства пов'язані з системою визначальних об'єктивних обставин, що роблять відповідні дослідження змістовно непростими:

- по-перше, історія розвитку християнства налічує дві тисячі років, що відповідно, диференціює ставлення цієї релігії до різних проблем економіки на шляху власного саморозвитку, як однієї з домінуючих релігій світу;
- по-друге, сьогодні християнство є сукупністю різнопланових, часто суперечливих течій, що об'єднані в три основні конфесії: православну, католицьку та протестантську. Православна Церква складається з 15 автокефальних (адміністративно самостійних) церков, 3 автономних (повністю незалежних) і налічує в своїх рядах біля 120 млн. чоловік. Римо-католицька церква є більш монолітною і нараховує біля 700 млн. віруючих. Протестантські церкви, що входять у Всесвітню Радю Церков, об'єднують ще 350 млн. людей, а загальна кількість їх деномінацій налічує кілька тисяч (!? – В.К.);
- по-третє, фактично не існує єдиного джерела християнського віровчення. Еволюція християнства від іудейської секти до самостійного цілісного віровчення тривала довго і при цьому одні

релігійні твори були визнані «істинними» і канонізовані, інші не були канонізовані, а треті засуджені як релігійні єресі. Лише 27 джерел, що були написані в другій половині I – на початку II ст. н.е., в IV столітті були канонізовані, склавши основу Нового Завіту. В нього, як відомо, входять чотири Євангелія (від Матвія, Марка, Луки та Івана), Діяння святих апостолів, 21 послання (14 з яких приписуються святому Павлу, 3 – Івану, 2 – Петру, а також Якову та Юді) та Одкровення Івана Богослова (Апокаліпсис). Крім канонізованих текстів ранньохристиянська література включає Священний переказ: Учення дванадцяти апостолів (Дидахе), Пастир Герма та ін. – та не канонізовані тексти: деякі Євангелія (Істини, віт Петра, Хома), апокрифічну апокаліптику та ін.[4].

- по-четверте, існуючі тлумачення християнських витоків (Святого Письма) зорієнтовані на роз'яснення насамперед його релігійного та морально-етичного а не економічного змісту.

Навіть поверхневий лінгвістичний аналіз Святого Письма дає доволі переконливі свідчення того, наскільки економіка тісно переплетена з християнським віровченням. Ось статистика текстуальних апеляцій до різних економічних категорій: про багатство і багатів у Святому Письмі згадується аж 88 раз, про бідність, бідних та жебраків Біблія згадує 17 разів, золото є предметом оцінок та повчань аж 321 раз, до срібла канонічні християнські джерела звертаються 303 рази. Крім того, 19 разів Біблія використовує категорію «гроші», 53 рази згадується про «власність» та «майно», 42 рази – про «товар», 9 – про «прибуток», 19 – про «дохід», 24 – про різні види податків, платежів та митних зборів, 19 раз – про «ціну» у різних її тематичних та змістовних контекстах. Розглянемо детальніше окремі з перелічених вище категорій.

Багатство. У системі економічних відносин між людьми чи не найактуальнішою категорією є категорія «багатство». Ставлення до проблеми багатства в економічній літературі в плані оцінки саме християнсько-релігійного контексту, видається, дещо гіпертрофованим і штучно завуженим.

Більше того – доволі часто спроби оцінити християнський контекст у системі економічних категорій та відносин виглядають як поверхневі ремінісценції Святого Письма або ж навіть його тлумачень. Мабуть можна погодитися з думкою архієпископа І. Шаховського, який зауважив, що *«... ніяка матеріальність і ніяка відсутність матеріальності не є саме по собі ні добро, ні зло. Це тільки марксизм, вслід за буддизмом (як це не виглядає дивно), зводить матеріальну сторону буття в категорію етичного добра і етичного зла»*[1].

Потрібно відзначити, що у систему стосунків «багаті – бідні» з самого початку закладено надзвичайно серйозний конфлікт, що має економічні корені. Почасти бідні є джерелом примноження статків багатих, а багаті – обідняють бідних через неоптимальну і непродуману систему розподілу наслідків економічної діяльності у суспільстві.

У Святому Письмі є немало прямих апеляцій щодо категорій «багатство» і «гроші», які часто використовуються як синонімічні або змістовно дуже близькі. У багатьох країнах світу, де християнство закріпилося як домінуюча релігія, суспільне ставлення до багатства та багатіїв було щонайменше стриманим або й негативно-критичним. Часто багатство асоціюється з хамством і чванливістю, шахрайством і аморальністю.

У Євангелії від Св. Матвія (19: 21-24) є немало аргументів, що визначають саме таке ставлення до багатства. *«Ісус каже йому: «Коли будеш досконалим, іди, продай добра свої та й убогим роздай, і матимеш скарб ти на небі. Потому приходи та й іди вслід за Мною». Почувши ж юнак таке слово, відійшов, зажурившись, – бо великі маєтки він мав. Ісус же сказав Своїм учням: По правді кажу вам, що багатому трудно увійти в Царство Небесне. Іще вам кажу: Верблюдові легше пройти через голчине вушко, ніж багатому в Божє Царство увійти!»*.

Хоча слова «Бог» та «багатство» на слух доволі схожі, ставлення до них у свідомості людей діаметрально протилежне. Як влучно підмітив Я. Кротов: *«Бога поважають і тримаються на шанобливій відстані від джерела святості, багатство зневажають і прагнуть бути ближче до великих грошей.*

На одного християнського мученика доводиться тисяча людей, які надзвичайно мучаться без ганебного металу»[5].

В Святому ж Письмі навіть має місце пряме протиставлення Бога і власне грошолобства, жадібності і прагнення збагатитися. У Євангеліє від Святого Луки (16:13) буквально сказано наступне: *«Жа́ден раб не може служити двом панам, – бо або одного зненавидить, а другого буде любити, або буде триматись одного, а другого знехтує. Не можете Богові й мамоні служити³»!* Святий Матвій (6:19) фактично йому вторить: *«Не складайте скарбів собі на землі, де нищить їх міль та іржа і де злодії підкопуються й викрадають . . . ».*

У Старому Заповіті практично також однозначно окреслено ставлення до багатства. У Книзі Екклізіастовій (5:7-19) сказано: *«Хто срібло любить, той не насититься сріблом, хто ж любить багатство з прибутком, це марнота також!».*

Водночас, окремі частини Біблії та інших джерел християнського віровчення у своєму ставленні до багатства, грошей та прибутку взаємно «конфліктують». Приміром, уже згадана вище притча від Луки (а також Притча про багатого і Лазаря, Притча про нерозумного багача), як і інші частини Святого Письма дають негативну оцінку прагненню до збагачення та грошолобства. З економічної точки зору прибуток є одним з джерел примноження багатства. Славнозвісна притча Ісуса про таланти (Євангеліє від Матвія (25:14-30) та від Луки (19:11-28)) яскраво ілюструє реверсивне ставлення християнства до проблеми примноження власності та прибутку якщо брати до уваги саме утилітарну, а не релігійно-філософську її складову. У притчі йдеться про одного чоловіка, що надовго відбуваючи в чужу країну, передав своє майно в управління рабам. Першому він дав п'ять талантів, другому два таланти, а третьому один талант і відбув по справах своїх. Той, хто отримав п'ять талантів, використав їх для справи і заробив ще п'ять талантів. Так само вчинив і той, хто отримав два таланти. Той, хто отримав один талант, не побажав трудитися, пішов і закопав його в землю і, відповідно, нічого не отримав. Через певний період часу господар повернувся і затребував у рабів

³ Мамона – гроші, набуток, втілений божок грошолобства

звіт про те, що вони зробили і як розпорядилися його майном у його відсутність. Перші два раби, які примножили власність свого господаря отримали від нього щедрі винагороди та похвалу. Третій же раб, що закопав срібло свого господаря у землю і не отримав прибутку почув у відповідь: *«Лукавий рабе і лінивий! Ти знав, що я жну, де не сіяв, і збираю, де не розсилав; тоді треба було тобі віддати срібло моє купцям, і я, прийшовши, одержав би моє з прибутком. Отже, візьміть у нього талант і дайте тому, хто має десять талантів. Бо кожному, хто має, додасться і примножиться; а в того, хто не має, відніметься і те, що має. А негідного раба викиньте у пітьму непрогляду; там буде плач і скрегіт зубів»*[8, 274].

Сучасні богослови роблять доволі вдалі спроби «примирити» багатство та бідність, підводячи ці обидві категорії до єдиної духовної основи і, водночас, позбавляючи їх явного (прямого) економічного контексту. *«В світі не два табори – капіталістів і пролетарів . . . В світі три табори: 1) безбожні бідняки, 2) безбожні багаті і 3) бідні і багаті (матеріально) християни. Така етична карта світу. Християни не діляться на «бідних» і «багатих», бо бідні усвідомлюють переваги своєї бідності, багаті – сором'язливість свого багатства і, в усякому разі, його неміцність і тому – незначність»*[1]. На запитання про те, чи може багач увійти до Царства Небесного, Церква відповідає негативно. А ось на питання про те, чи може людина, що володіє багатством, увійти до Царства Небесного, та ж Церква сьогодні відповідає вже інакше: може, якщо дійсно людина володіє багатством, а не багатство володіє людиною.

Бідність. Тінню багатства, його протилежним полюсом, є нужденність, бідність. Ставлення до бідності та жебракування, як і до багатства, за всю історію християнства також зазнало доволі істотних змін. В епоху середньовіччя було немало людей, що появлялися на світ на «узбіччі дороги» і там же закінчували своє нужденне життя. Жебраки та нужденні в епоху середньовіччя мали цілком прийнятне соціальне обличчя. Вони відвідували найбільш відомі храми та монастирі, поклонялися святим мощам. Такі богомольці називалися богомольцями і пілігримами. Вважалося, що молитви

жебраків та вбогих найкраще доходили до Господа. Саме тому багато богомольних та віруючих людей просили пілігримів про те, щоб вони помолилися за них у храмі. За це пілігрими отримували від господарів, що їх прихистили дрібну монету чи шматок хліба. Ставлення до бездомних, жебраків та вбогих в цей період було цілком терпимим. Королі, багаті монастирі та заможні міста щедро виділяли гроші на утримання притулків для старих та сиріт, лікарень для бідних, роздавали гроші біля церков. Міські жебраки були навіть об'єднані в своєрідні цехи які очолювали обрані жебраками старшини з якими міська влада обговорювала всі питання, пов'язані зі збором жебраками милостині. Приблизно з 1450-1500 рр. терпимість у ставленні до жебраків та бідняків змінилася. В Англії та Нідерландах після перемоги протестантизму над католицизмом жебракування перестало бути поважним заняттям. Почали вважати, що кожна людина зобов'язана самостійно заробляти собі на життя і, тим самим, виконувати свій борг перед Богом. Більшість католицьких держав у XVI-XVII століттях мали відчутні економічні проблеми і не могли виділяти засоби для утримання жебракуючих та вбогих. Проте, головна економічна причина, очевидно, полягала в тому, що у період пізнього середньовіччя дедалі більшого поширення надуває наймана праця, яка дає можливість прогодувати себе людям, що не належать до цехів та сільських общин. Цілі натовпи нужденних бродяг на узбіччях доріг викликали дедалі більше роздратування у молодих капіталістичних підприємців. Адже в них бачили вже не вірних послідовників нужденного и вбогого Христа, а дешеву потенційну робочу силу якій слід дати роботу.

Міста починають зачиняти ворота перед жебраками і навіть починають їх карати за незаконний збір милостині на вулицях міста. Порушення правил жебракування суворо починає каратися. У Кельні, наприклад, тричі спійманого жебрака, що не належав до визначеного числа «наших міських жебраків», вішали. Королівська ж влада вела себе з жебраками та нужденними ще більш жорстоко та безцеремонно. У XVI столітті англійські королі видали ряд законів спрямованих проти жебраків, які народ назвав «крававими». Згідно цих законів, будь-хто мав право ловити на узбіччях доріг жебраків та залучати їх до роботи.

Жебрака, що кілька раз тікав з роботи, ловили і таврували наче кримінального злочинця.

Чим жорсткішим до жебраків ставало законодавство, тим більше людей тікали у ліси та гори і починали займатися розбоями. У XVI–XVIII століттях розбійник – вже не добрий та благородний Робін Гуд, що карає жадібних ненаситних багатіїв та допомагає бідноті. Натомість розбійник стає жорстокою підступною людиною, що озлоблена всіх і на все, здатною на грабунок та вбивство без розбору. Банди таких розбійників десятиліттями тримали у страху цілі області, а місцева влада не могла собі з ними дати раду. Особливо сильною була така організована злочинність у найбідніших районах Європи – на Сицилії, в Південній Італії. У кінці епохи середньовіччя жебраки, бродяги та розбійники відділяються чіткою межею від законопослушних бюргерів. Сита та забезпечена Європа поступово починає бачити в кожній людині, що немає даху над головою та надійного джерела доходів, свого ворога і соціальну суспільну загрозу.

Власність. Надзвичайно важливою економічною категорією, що тісно пов'язана з уже розглянутими вище є «власність». Адже вона відображає зміст соціально-економічних відносин, що виникають між усіма учасниками економічної системи: державою, найманими працівниками, підприємцями.

Фундаментальне і загалом позитивне ставлення християнства до приватної власності сформульовано навіть у Десяти Заповідях Божих (П'ята книга Мойсеева: Повторення Закону (5:21): *«І не бажай жони ближнього свого, і не бажай дому ближнього свого, ані поля його, ані раба його, ані невольниці його, ані вола його, ані осла його, ані всього, що є в ближнього свого»*. Тобто право приватної власності декларується як святе і непорушне право кожного християнина.

У пізніших працях богословів та служителів церкви відбувається подальший розвиток розуміння та тлумачення цієї економічної категорії. Зокрема, у кінці XIX століття Папа Лев XIII (Джоакіно Печчі) видав

надзвичайно актуальну на той час⁴ енцикліку «Rerum Novarum» (1891 р.) у якій дав всебічну оцінку різним економічним категоріям. Власність з-поміж них займає чи не найпомітніше місце. У цьому посланні Папа виступає як своєрідний захисник інституту приватної власності, який у кінці XIX століття зазнавав відчутних і доволі агресивних випадів з боку молодих соціалістичних та комуністичних партій, рухів, об'єднань та теорій. Він вважає, що різного роду соціальні та економічні проблеми суспільства є аж ніяк не наслідком приватної власності. Її ж ліквідація лише погіршить становище найманого працівника. «Гроші» та «власність» між собою тісно пов'язані через працю: «Ніяк не можна заперечувати, що коли людина працює за гроші, то вона прагне до того, щоб придбати власність та володіти нею»[6]. В цій же енцикліці приватна власність розглядається як «природне і справедливе» право кожної людини на Землі. Цікаво, що тут же фактично визнається справедливість та «християнська правомочність» існування рентних відносин: *«Якщо він [найманий працівник, що заробив чесною працею гроші] ощадливий, заощаджує гроші і ...вкладає їх в землю, то земля його є лише іншою формою заробітної плати, а тому, людина що працює, повинна розпоряджатися тим, що набуто таким способом, так само повно, як і платою, отриманою за працю»*[6]. Унікальна здатність людини мислити, оцінювати та працювати дає їй право володіти не лише плодами землі, але й самою землею. Родючість землі розглядається як джерело задоволення потреб людини, що мають тенденцію до урізноманітнення та кількісного зростання. Хоча *«Бог дарував землю усьому роду людському, це аж ніяк не заперечує приватної власності»*[6]. Папа Лев XIII трактує далі, що «всезагальність» цього Дару Божого зовсім не означає, що з землею може кожен робити все, що йому заманеться. Навпаки, саме приватне використання землі забезпечить найкращий спосіб задоволення потреб суспільства. При цьому земля у приватній власності спроможна дати все, що потрібне людям лише в тому випадку, якщо до неї прикладається праця людини з «турботою та досвідом».

⁴ Період, коли в більшості країн католицького світу інтенсивно розвивалися капіталістичні відносини, що супроводжувалися гострими соціальними та економічними конфліктами між найманими працівниками та підприємцями (капіталістами)

Непорушність приватної власності визнають і сучасні теологи зазначаючи, що « . . . власність так само роздається Богом, як і життя»[1].

Податки. Проблемам формування ідеології та принципових засад оподаткування у Старому та Новому Заповітах відведено доволі багато місця. Причому, в різних частинах Святого Письма можна відшукати апеляцію до різних функцій системи оподаткування. В Книзі Буття, 41:34-55 йдеться про те, як Йосип завдяки своїм вмілим діям та ефективній економічній політиці рятує цілу країну від голоду, скуповуючи збіжжя протягом семи врожайних років та оптимально його розподіляючи протягом наступних семи голодних років. Фактично ми маємо справу з оптимальним розподілом товарних та грошових потоків в умовах циклічності розвитку економіки, зокрема, перерозподілом доходів сучасного періоду на користь майбутніх періодів. Концепція сплати податків на цьому етапі представлена як рабська віддяка народу фараонові за те, що він з допомогою Йосипа врятував його від голодної смерті. У тій же Книзі Буття (47:20-26) сказано «. . . Оце купив я сьогодні для фараона вас і землю вашу. Ось вам насіння, - і засійте землю. А настануть жнива, то дасте п'яту частину фараонові, а чотири частини будуть вам на насіння для поля й на їжу вам та тим, хто в домах ваших, та на їжу для ваших дітей». А вони відказали: «Ти нас удержав при житті. Нехай же знайдемо милість в очах свого пана, - і станемо рабами фараоновими». А Йосип поклав це за постанову на єгипетську землю аж до сьогоднішнього дня: на п'яту частину для фараона . . . ».

Проте, чи не першою формою фіскальних відносин, посвідчених Святим Письмом виступали внески на релігійні потреби. У Книзі Левіт (27:30-34) чи не вперше згадується про цей обов'язок. «А всяка десятина з землі, з насіння землі, з плоду дерева, – Господеві воно, святощі для Господа! А якщо дійсно викупить хтось свою десятину, – той додасть п'яту частину її над неї. А всяка десятина худоби великої та худоби дрібної, усе, що перейде під палицею, – десяте буде святість для Господа. Не буде перебирати між добрим та злим, і не замінить його. А якщо справді заступить його, то буде воно та

заступство його, – буде святість, не буде викуплене. Оце заповіді, що Господь наказав Мойсееві для Ізраїлевих синів на Сінайській горі».

Аналогічна постановка питання зустрічається і в багатьох інших частинах Старого Заповіту. Зокрема, про необхідність спорядження пожертви у формі десятини однозначно згадується у Другій (Вихід, 29:38-41) та П'ятій (Повторення Закону 14:22) Книгах Мойсеевих.

Змістовну платформу стосунків держави та платників податків у Новому Заповіті сформовано в Євангелії від Святого Марка (12:17) та Святого Луки (20:25). І Марко і Лука практично дослівно однаково описують одну і ту ж подію. Христос на провокаційне запитання іродіан та фарисеїв про те, чи потрібно сплачувати податки, відповів: *«Віддайте кесареви – кесареви, а Богові – Боже!»* Таким чином, Новим Заповітом встановлено чіткий розподіл між інтересами держави (кесаря) та людини, основне призначення якої є служіння Богу.

У Посланні Святого Апостола Павла до римлян, 13:1-7 йдеться: *«... треба коритися [владі] не тільки ради страху кари, але й ради сумління. Через це ви й податки даєте, бо вони [представники влади] служителі Божі, саме тим завжди зайняті. Тож віддайте належне усім: кому податок – податок, кому мито – мито, кому страх – страх, кому честь – честь»*. Таким чином, Святе писмо однозначно визначає, що обов'язок сплачувати податки є необхідним, але в розумних межах, таких, що не викликатимуть суспільних потрясінь та не сприятимуть зловживанню державних службовців [2].

Цікаво, що вже навіть у Святому Письмі йдеться про проблеми пошуку розважливого і продуманого співвідношення економічних інтересів держави та платників податків. У Першій Книзі Царів (12:3-20) детально описано історію розпаду царства Давидового, що став наслідком непомірного посилення податкового тиску. Цар Рехав'ам, син царя Соломона, у відповідь на прохання народу про зменшення податків, що їх запровадив його батько, навпаки, лише посилив їх. У результаті цього народ збунтувався та забив до смерті камінням збирача податків.

Фактично про аналогічну проблему йдеться у славнозвісній, уже згаданій вище, енцикліці Папи Лева XIII «*Regum novarum*» (1891 р.). Розглядаючи проблеми економічних взаємин багатих та бідних (капіталістів та найманих працівників) а також роль держави у системі цих взаємин, енцикліка визначає, що ефект від продуманого державного втручання буде лише в тому випадку « . . . якщо засоби у людей не висмоктуються і не виснажуються надмірними податками . . . Отже, вона [держава] чинить несправедливо і жорстоко, якщо у вигляді податку бере більше належного» [6].

Таким чином, в рамках християнського концепту податок розцінюється як плата державі за виконання нею суспільно значимих та актуальних функцій. Однак визначальною базою формування фіскальної системи держави не можуть бути лише обсяг коштів, які потрібні державі для виконання своїх функцій. Водночас, сплата податків визначається як певний тягар. Адже в оподаткуванні має місце зіткнення інтересів влади та платника. Християнський же принцип пошуку компромісу економічних інтересів через взаємну доброзичливість і розуміння можна сміливо покласти в основу сучасної фіскальної політики держави.

Таким чином, генезис ставлення християнства до економічних явищ, проблем та категорій відбувався одночасно з вдосконаленням системи соціально-економічних відносин виробництва, розподілу, обміну та споживання. Мабуть можна сказати, що цей процес характеризувався поступовою адаптацією та модифікацією християнського віровчення відповідно до економічних реалій кожної історичної епохи. В економічному вимірі сучасна концепція християнства доволі вдало та органічно синтезує основні свої духовно-релігійні постулати з ідеологією капіталістичної економіки з усіма характерними для неї інститутами, структурами та іманентними явищами.

Література

1. Архиепископ Иоанн (Шаховской) Христианское отношение к богатству и бедности [Электронный ресурс] / архиепископ Иоанн (Шаховской). – С-Пб.: Сатисъ, 2005. – Режим доступа: <http://www.wco.ru/biblio/books/shach4/Main.htm>.
2. Браславець О. Ю. Податкові відносини та фінансові інтереси суспільства в світлі соціально-економічної доктрини католицької церкви [Електронний ресурс] / Браславець Олексій Юрійович. – Режим доступа: http://nam.kiev.ua/confer/2001_chr/sections/sect_1.htm.
3. Диакон Давид Джеймс О щедрости (христианин и деньги) [Электронный ресурс] / диакон Давид Джеймс. – Режим доступа: <http://www.wco.ru/biblio/books/money1/Main.htm>.
4. Экономические идеи первоначального христианства [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vipdissertation.com/bankref/detail.php?ID=20165>.
5. Кротов Я. Введение в вечную жизнь [Электронный ресурс] / Яков Кротов. – Режим доступа: http://www.krotov.info/yakov/3_vera/1_vera/00_index.htm.
6. Папа Лев XIII Rerum Novarum. Окружное послание о положении трудящихся [Электронный ресурс] / папа Лев XIII. – Режим доступа: <http://www.krotov.info/acts/19/1890/1891rerum.html>.
7. Свєреда З. Розуміння і побудова податкової системи згідно християнських принципів [Електронний ресурс] / Свєреда Зиновій. – Режим доступа: http://nam.kiev.ua/confer/2001_chr/sections/sect_1.htm.
8. Слобідський С. Закон Божий: підруч. для сім'ї та школи / Серафим Слобідський. – 3-тє вид. – К.: Видавничий відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2003. – 655 с.
9. Христианская экономическая концепция наиболее близка к идеальным отношениям реальной демократии [Электронный ресурс]: [интервью с проф. Финансовой академии при правительстве РФ, засл. экономистом России, замглавы Миссионерского отдела Московского патриархата игуменом Филиппом (Симоновым)] // Интерфакс-Религия. – 2006. – 21 ноября. – Режим доступа: <http://www.interfax-religion.ru/?act=interview&div=114>.

Kazymyr Voznyy

Economic Ideas of Christianity: Source, Development, Problems

In the article "Economic Ideas of Christianity: Source, Development, Problems" the Christian and theological sources of modern economic system are researched, dynamics and genesis of the main economic definitions (wealth, money, poverty,

ownership, taxes, income, etc.) in the context of Christian doctrine are evaluated, a number of content comparisons for the above categories are conducted, the connection of the modern economy concept with the main sources of Christian doctrine are estimated.